

ORIXh^sren eskutitzak

CMartin Oiarzafaal apaizari]

Emei du irakurleak Orixe'ren beste eskutitz-sorta bat, aurrekoei jarraituz. Emen degu berriz ere idazle au, jo ta ke, eguneroko borroka latzean, bai eguneroko ogia irabaztekoan, eta bai euskal-arloan, liburuak idatzi eta argitaratzen.

Argitaratzekoan, orraitio, ez ditu beti berri pozgarrienak artuko. Donostiako Gotzaitegikoak uzkur aurkitzen ditu euskeratuta daukan Dabid'en Salmo-liburuari on-iritzia eta baimena emateko. Maritxu Barriolak ezin zintxoago diardu euskal-liburuei bideak irikierazten. Azkenburuan, lortu omen du Gotzaiaren *Imprimatur* Salmoentzat, Zaitegi'ren *Bidalien Eginentzat* eta Eladi Larraiiaga'ren *Kristoren Antz-bidearentzat*. Ala idazten diote Orixeri. Egia ote zan? Zaitegi'ren eta Larraiiaga'ren liburuak, biak izan zuten eliz-baimena eta bai ikusteko zoriona ere. Salmo-liburuarekin zer gerta da? Orixe ez zuen argitaraturik ikusiko; beste gotzai baten egunetan, 1967 garrean, Bereziartua euskaldunarenean, plazaratuko zan gotzai onen *Imprimatur*'arekin.

Eskutitz auetako batean jakinerazten zaigu Zaitegi zanaren patxara eta opor-urtea ere, alegia, Euzko-Gogoa atera gabe utzi zueneko urtea, 1953-koa. Eta Orixe befa Zaitegi adiskidearekin asarre xamar ikusten degu. Min artu du aldizkarian agertu diran olerki batzuegatik. Berak ez omen du *Euzko-Gogoa* ori irakurriko, olerki zantarrik

on artzen badu. Literaturak ez omen du izan bear ez buruak arintze-ko, ez gizona usteltzeko. Satsa sats, korotza korotz, gainxurrituta ere.

Zer da, berriz, Untzueta orrena? Franco'ren indarrak Bilbon sartuaurrean Begonako Andra Mari eleizako arduradun zegoen apaiza, ango Andre Mariaren bitxiak gordetzen jakin zuena, atzera gero Begonara eramateko. Baina, Francoren mendeko agintariak, elizgizonak barne, ez zekiten egi garbirik esaten. Eta gogor eraso zien Untzuetak eta garratz salatu gezurtien jokabidea. Salakuntza au, jakirla, oso erre-garri izan zan askorentzat eta ez ziran gelditu nonbait Erromarano jo gabe. Erromako erantzuna eskutitzean azaltzen da: garratz esan baditu ere, egiak esan baditu, ez duela inolako legerik ausi. Untzueta jauna egizale zuzena zan arren, kezkatia zalako edo, beldur zan nonbait Orixe, kikilduko ez ote zan eta atzera egingo ote zuen. Pozik ikusten du ez zala olakorik gertatu.

Lazgarria da emen ematen zaigun beste berri bat: estu eta larri iges egin zuela bein armaz ilda gelditzetik. Bizibidea ateratzeko, ikullu-lanetan sartu bearra izan eta, ango «negrito» batek arma izugarri batez eraso zion geiagoko gabe. Ordu artan Jainkoaren laguntza igarri igarrian izan zuela dio. Baina bai berak ere Jainkoaren eskuari lagundu buruaz eta trebetasunaz. Lumaz borrokalari gogorra zanak baze-kizkian nonbait beste beso-borrokako lege batzuk ere. Jainkoak ez zuen nai izan euskal-poema andiaren aita ikuUu illunean bere egunak ain lotsagarri amaitzerik. Zorionez!

Eta Poema aipatu dedan ezker, eta aurreko eskutitz batean Lafittek esanari garratzasuna kentzeko, ona emen Lafitte onek, Orixe il-berritan zer zion: «Segur obra bakar hori aski laiteke norbaiten ospatzeko, eta eskuarak iraiten badu, gure ondokoek aipatuko dute Ian honen aberastasuna» (Herria, 17-8-61).

L. A

Zaragoza'tik \953g.-VIII-5gn.

Adiskide aundi: lanik ez egiteko diagodazu, ongi ez ba'nago. Oraintxe ongi nagola esan dezaket, baina, zuk bezala gau'zak patxaraz artuz, urte du opor-urte artzea erabaki nun. Zuen orko berriak ere ez dira txarrak eta pozten naiz.

Untzueta'ren ori, Bidarra'n dioten bezala, «nigar egingarri da».

Bildur izateko zan beti, eta, ara gertatu. Gogor mintzatu dalako Lauzurika'ri ta Colina'ri barka-eskea besterik ez balitza, gaitzerdi litzake —aiek askoz gogorrago, lapurka ta abar, erabili duten arren— baina beste alder a oiko ote du «integrata» gizagajo orrek? Guk bardakigu. argitasunean idatzi dunak balio dula, ez itzaldian idatzi dezakenak; arerioek, ordea, iskanbilla sortaraziko lukete, ta gureztat kalte, oraingoz, beintzat. Gerorako ez du ondorio makurrik, eta gauden lasai. Bilbao'ko Gotzaiak ez du bere Eliz-barrutian ongi artzen? —Jainkoa du ebazle Ark ere, ederki diagozuna, ta guregin baino zorrotzago iokatu da arekin. Nerekin ere ikasiko .zenun gaurgero nola ari diran Donosti'ko Gotzaitagian: alegia, Dabid'en Eresien nere itzulpena ex dutela aztertu nai «nihil obstat» emateko, edo aitzaki maitzaki dabiltzala sei ilabete auetan. Lenbizi, Agintari aundi orien baimena bear omen (erri-agintariena). Infandum! Relinquamus omne iudicium Filio. Zaitegi'rekin orobat: Bidalien eginak ere politika gaitztoa iotzen dute. Dabid'en Eresiak itzik itz euskeraz ematea euskal-politika ote da? Verbum Dei non est alligatum esan zigun Paul gurenak, baina Espanian bai, gogor lotua eta estekatua dago. Noiz arte? —Ez betiko, betikoa Jainkoa baita; baina egunotan bizi geranontzat aski luze.

Aztu zaida ten esatea: Untzuetak lasapide aundia luke Erroma'ko iritziarekin: «Las cartas son duras, pero perfectamente canonicas». Ez al dira tnilla bider gogorrago arerioenak eta trennendamente anticanonicas, calumniosas e inhumanas? Zuk edo adiskideren batek ori esanez idatziko ba'lio, alper alperrik litzake orain; bere a besterik entzuten ez dio buruak utziko. Otoitz egin bear ko ixil ixilik. Iainkoak osasuna la pakea biur dakizkiola, gizagaizoari.

«Eraman» (480 ioka-itx) •eta «ekarr» oso poliki daude. Zertako nai ote dute makinaz elaz-langille oiek? Aitzakia. Zaitegi oso atzera dabilla «Euzko-Gogoarekin». Bilbaotar batek agindu beroak egin zition dirua aterazi arte, ta gero musu uts utzi.

Confesiones ez baina Confessiones (latinez) bear nuke. Zaude; D. Inaki egunean arkitu genun lesu-lagunen liburutegi batean, eta emango didatela iduri zaida. Patxi Korta'renak ez nau arritzen, ez baita zuri-tzaille. A. Galdos izan balitza, bere burua erakutsi naiko zun Eibar'en.

Goraintzi etxekeeri eta egon bizkor guziok.

Memento

NIKOLA

Adiskide dundi: Egun S. Martin bezpera, ta zure gutuna. Zortzi-garrenerako iritxiko ote da au? <—Ni ere irakurtzen irakasten ari naiz neskame baten alabari. Iru urte ikastblan, eta ez ditti bereziten b, d> P, %• —Nz osasunez oso ederki. Zearo zearo ez, baina, ia zearo. Beste urtebete gorabera, ezoeria gdraituko dutala dirudit. Orixe'n ere ugaldeak lur asko eraman omen beiko orfekara. Bi sarobi edo ardi-borda errotik eraman. Eriotzik ez dlaere' kfistauarekin. Emen" andia-goak izan dira an baino. Oso gutxik egin du ere io ez gaitun. Zurrun-billoaren marruak entzun zituten gauetz atzarri zeudenak. lende gaiztoa gaude nonai ere ta ez da arrigarri.

XJntzueta'renak pozten nau. Ez al zun eta ez al du zerbait bestera idatziko.

Mirande ori txori bitxia da. ludutar (heberkera mintzatzen bide du) komunista, nik ez dakit zenbat -ista. Ele ederzale oriek burua galtzen dute edozer ausarkeri ta gordinkeri ontzatemanenez. Satsa gain-zuriturik ere, barnean beti ustel. Zaitegiri esana daukat ez dutala aurre-ra «Euzko-Gogoa» irakurriko. Mosu-garaiz, Iturriko laziana, Ars amandi ta olako oriek «nec nominentur in nobis». Olerki-gudu ortdrako gauza bat igorri dute guziz nabarmena. Garcia Lorca'ren La Esposa infiel antzera, emazte zintzoa baihan incidit descriptio coitus valde vivida. Gure adiskide E'tar N. apaizarena da. Burua galdu ote du? Eta Zaitegik len-saria eman ote ledikion? Oarkizun batean au ipintzen du egilleak: «Ba-dakit Orixe'ri atsegin izango etzaiona. Irdkurri diet Le-kuonari eta beste. zenbait apaizi, eta «euskaldunok ez omen dugu beti gizagaixo agertu bear». Literatura orrek gizona asko buruarintzen du.

Donostiko Gotzaitegi ortan etzanik daude nere «Dabiden Eresiak». Gotzaiordeak agindu omen zion M. Barriolari «Imprimatur» eman go ziotela, «no condicionado al permiso civil», la iru illabete igaro dira —diost andere orrek— eta ez ditut eskuratu. (Iraillaren 23gn.). Etsaiari emanak daude gizon oiek.

Lanean ari zerala. Gauza bat zuzendu bear duzu nik aditzan oar-kizunetdn oker ipinia. Nik Axularrenean daquidi? aio (dakidizaio) irakurri, dakidikaio ordez. Ez da arrigarri, atsalde-erdi batean irakurri bainun Monzon'en etxean, bururen buru.

Patxi Korta ez ote da bein edo bein onara etorriko? Probintzi bereko dira.

Goraintzi etxekeeri: - . - -

NIKOLA

S. Martin eguna. Goizean oroitu naiz otoitzetan.

Zaragoza'Hk 1953-XII-l 7gn.

Adiskide aundi: Zurea aski garaiez iritxi zan, eta bizirik arkitu nindun. Sortze Garbi egunean goizeko bostetan ikullu-mutil batek marrauzaz io nindun, eta ez kali (akabatu). Alfange aundi oietakoa zun. Bearrik neukan alboan makilla kozkor bat ona. Burua atzeman nai zidan aleginetan, baina nik itzuri ixkintxoka, bein, berritan, getagotan, berari eraso gabe. Esia ausi ezin zula ikustearekin, gerrira kenatu nindun. Alako batean eskuineko erpurua ukitu zidan —ez bizkor— bigarren koskoan. Gogorrago iotzeko asmoz besoa zabaldu zularik, gorputzera sartu nintzaion, eta, aren besoaurreari giltza emanik, marrauzaz utzierazi nion. Biok elkarri eldurik ginegola, tndar geixko egin arengandik bereitzeko, ta, lurrera erori nintzan, aren marrauzarekin. Arek iges bere burua iskillu gabe ikusi zunean. Nonbait zero osoa nere aide neukan une artan. Ez du arek lanik egiten etxe ontan «El Negrito» deritzoten orrek, bainan erronkaz ari omen, nere betiko egurastokira agertu ba'nadi, konponduko naula. Onik aurrera, makilla ez-baina su-iskilloa eraman bearko lagun.

Emengo iend.ea odolzale da. Laterri ontan bi milloea lagun baizik ez ditularik, urtean milla ta bosteun eriotze gertatzen dira kaliz. Lapurr eta? Ortzak ostutzeko ere gai dira, ta ez gezur-ortzak gero. Lizunkeria? EUNETIK larogei sasikume. Zaragoza au erri ona da beste askoren aldean; iru urte auetan inor ez dute kali; baina seigarren ortan, besteak. iduri. Illabeteko bataiatuen agiriak neronek iaso nitun bein eta amarretatik zortzi sasikume. Colon'ekin etorri ziran aiek oso izen txarra utzi zuten emen^ hope de Vega'k, Quevedo'k eta Cervantes'ek ziaготena berbera diagote emen: «Las Indias son refugio y amparo de los desesperados de Espana, iglesia de los alzados, salvoconducto de los homicidas... Alia se van las mujeres libres» (Cervantes, El celoso extremeño).

Emen begiak ernai bizi bearra dago.

Salta'ra ioatea ederki egingo duzu igaz bezala. Zangoetako auleri bri lo galduarena ote? Zu ez izaki ni bezain loti beroarekin ere. Loak indartuko zinduke.

Ezoeri? Axular'ek ezueri = reuma. Azkue zanak (G. B.) ezurretik ez-baina czo'tik zetorrela uste zun.

Osasun eta goraintzi etxeko guzieri.

Eguberri on! Urteberri on!

Memento

NIKOLA

Zaragoza'tik 1954gn. libel tzar en 16gn.

Adiskide aundi: Beraz gaitz orrekin zu ere. Gure nagusiarri ere aurten egin diote ebaiketa ori. Ez da beste munduko gauza, orain norinai egiten baitiote; baihan argaldu bear ori —biotza auldu gabe— etzaizu errez. Begira, gero, dieta oriekin! Or ba-duzu sendabide bikaiha argaltzeko, naiko aragi ianda: «mate pampero» garratza edan ausarki. Nik or, Berraondo'n, goiz eguerdi ta arrats «asado a la criolla» laten nun, eta ur ortatik edaten. Ezoeririk bat ere ez nun sumatu. Otoitz egingo dut bereiziki zure osasunaren aide. Ni ederki.

GERNIKA, n° 24 oraihartea etzait iritxi Altuberen artikuluekin. Nonbait min eman diote nereak, gogor xamar erantzun baitu Oraingo onek K.O. utziko dula iduri zait. Nik, ustez, aski goxo erantzun diot, bainan egia bera da garratzena auzi ontan. Ez dakit —itsua ez ba'nago— polemikan oin artikulua politik beinere egin ote dut an. Ortarako moteldu naizala iduri zaio A. Mokoroari. Zuk zer derizkiozu? Jemein'i erantzuna oso ongi artu zun; bainan «Euskadi ala Euskalerrria» ez ain ongi. Orduan esan zidan bajatzen ari nintzala (moltzen) polemikarako. Nik ez uste. Irakurritakoan berari bialdu nai ba'diozu (J. M. Mokoroa, Sacramento, 7. Madrid).

Goraintzi eta egon bizkor.

NIKOLA

Zaragoza'tik 1954-Ilbeltzaren 29gn.

Adiskide aundi: Gaur berri onakin natorzu. Lenik, Labaien'ek au diosta:

«Zure salmoeri buruz esan zidan (Maritxu Barriolak), Imprimatur iritxi dula, eta erabat Eladi Larranaga'ren Imitazioarentzat. Markiegi'rena (G.B.) zoritxarrez galdutzat jo bear da. Zaitegi'ri berri ona eman nion, alegia, «Bidalien Eginak» aren Ian ederraren «Imprimatur» eta baimena lortu genula azkenik».

Beste berri bat, zuretzat oso ona: atzo amaitu nitula S. Agustinen Aitorkizunak. Orain itxedon egin bear, liburua itzuli bearra baitut. Ait a Aranguren Azpeitiarrak utzi dit B.A.C.ren argitaraldia, bainan aien Bibliotekako arauak oso zorrotzak dira. Ez da gutxi ad mensem ere, eta gainera liburua etxetik atera.

Orain liburua nonai koxkatzen dutalarik, oso zaitta ta egina dirudit euskeraz esateko, baina notabait ioan da. Iorratu bearra ba duke argitara baino len. Egia esan, zenbait aldiz euskera ez da latinera irixten, batez ere activo-pasivo ta relativo oiengatik, baina beste zenbait aldiz, eta geiagotan, nik uste, euskerak latinari asko kentzen dio.

X, XI, XII, XIII'garren iardunetan gure apaizek zerua zabalik ikusiko dute pilosopi-gaiak eta lainkoazkoak adierazteko.

Berri auekin bizkortasun pixka bat sartu nai nizuke. Ez da ikaratzeko prostatare« ori, gure adinera ezkeru, guzien gaitza omen da, bada, ta Ipar-Amerikar sendagilleak dinotenez, ebaketa ori gizon guzieren egin bear omen litzaieke.

Baina biotz orrekin ernai. Mate amargo, ez al zaizu agoan goxo? Ez al zaizu on? Lengoan esaten nizun, nere eskutitza bidean galdu ez bada.

Bialdu zure berriak, eta, albait, onak. Inoiz ba'da-ta, oraintxe nago zai.

Otoitz egin det bereiziki, eta zuk ere nitaz.

Etxekoeri goraintzi eta osasun.

Memento

NIKOLA